

Veďte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Srovnání německé (výmarské) ústavy a československé z 1. republiky

Cílem této práce je porovnat německou (výmarskou) ústavu ze dne 11. srpna 1919 s československou ústavou ze dne 29. února 1920, nalézt společné charakterové rysy a zároveň zdůraznit i rozdíly, které s v daných dokumentech vyskytují.

1. Formální hledisko

Při pohledu na československou ústavu z roku 1920, zjistíme, že základní členění je na šest hlav, přičemž každá hlava má své další podčásti. **Hlava první** (§ 1 - § 5) definuje všeobecná ustanovení, tedy zdroj státní moci, svrchovanost lidu, ústavní systém - demokratická republika, území Československa, státní občanství a hlavní znaky a barvy. **Hlava druhá** (§6 - § 54) se zabývá vymezením pojmů moci zákonodárné, složení a působnosti Národního shromáždění a jeho obou sněmoven. **Hlava třetí** (§ 55 - § 93) vysvětluje základní aspekty moci vládní a výkonné. Jsou zde vymezeny pravomoce prezidenta republiky, vlády, ministerstev a nižších správních úřadů. Celá **hlava čtvrtá** (§ 94 - § 105) je pak určena moci soudcovské[1]. **Hlava pátá** (§ 106 - § 127) pak definuje základní práva a svobody, „jakož i povinnosti občanské.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: Hlava pátá) Nalezneme zde specifikaci pojmů rovnost, svoboda osobní a majetková, domovní, právo petiční, tajemství listovní, svoboda učení a svědomí, svoboda projevu mínění, manželství a rodina a branná povinnost. Poslední část, **hlava šestá** (§ 128 - § 134), pak vymezuje ochranu menšin národních, náboženských a rasových.

Naproti tomu Říšská ústava z roku 1919 se skládá ze dvou částí (*hauptteil*), které se dále dělí na několik podčástí (*abschnitt*). **Část první** popisuje složení říše a jednotlivé úlohy státních složek. Skládá se celkem ze sedmi kapitol. **Kapitola první** (§ 1 - § 19) popisuje říši jako celek a zemské ustavení. Nalezneme zde popis zdroje státní moci, ústavního systému - republika, hlavní znaky a barvy, odpovědnost říše za tvorbu právních předpisů ve vybraných oblastech a další všeobecná ustanovení. **Kapitola druhá** (§ 20 - § 40) popisuje Říšský sněm (Der Reichstag), jeho složení a působnost. **Kapitola třetí** (§ 41 - § 59) pojednává o prezidentu a vládě německé republiky, **kapitola čtvrtá** (§ 60 - § 67) pak definuje říšskou radu (Der Reichsrat). **Kapitola pátá** (§ 68 - § 77) je věnována říšskému zákonodárství. **Kapitola šestá** (§ 78 - § 101) určuje německou správu (Die Reichsverwaltung), tedy zahraniční vztahy, koloniální záležitosti, obranu země, cla a spotřební daně, státní finance, poštovní a telegrafní služby, železnice a vodní cesty. **Kapitola sedmá** (§ 102 - § 108) vymezuje moc soudní. **Druhá část** výmarské ústavy je nazvána práva a povinnosti Němců (*Grundrechte und Grundpflichten der Deutschen*) a člení se na pět kapitol plus samostatnou část závěrečných ustanovení. **Kapitola první** (§ 109 - § 118) definuje jedince (*Die Einzelperson*), určuje jeho práva a povinnosti, rovnost před zákonem, volnost pohybu, osobní svobodu a další, v **kapitole druhé** (§ 119 - § 134) je pojednán kolektivní život (*Das Gemeinschaftsleben*), tedy manželství, výchovu a ochranu mládeže, právo shromažďovací, dobrovolnická činnost. **Kapitola třetí** (§ 135 - § 141) popisuje vyznání a náboženská uskupení, **kapitola čtvrtá** (§ 142 - § 150) pak vzdělávání a školství, **kapitola pátá** (§ 151 - §165) pak o hospodářství, za kterou už následují jen přechodná a

závěrečná ustanovení.

Obě ústavy se z formálního hlediska shodují v několika pasážích. Například hlava první československé ústavy je velice obdobná první kapitole první části říšské ústavy, neboť zde nalzáme všeobecná ustanovení, zdroj státní moci, definování ústavního systému, hlavní znaky a barvy a další. Stejně tak i hlava druhá československé ústavy je obdobou říšské kapitoly druhé (a páté) první části ústavy, neboť je zde popisována zákonodárná moc dané země, pro Československo tedy Národní shromáždění, pro Německo pak Říšský sněm. Hlava třetí a kapitola třetí první části shodně pojednávají o moci výkonné a vládní. I definování moci soudní nalzáme shodně v obou ústavách, a to v hlavě čtvrté v té československé a v kapitole sedmé první části té německé. Hlava pátá obsahuje specifikaci občanských svobod, rovnosti a manželství, což nalezneme v prvních dvou kapitolách druhé části výmarské ústavy. Také hlava šestá československé ústavy je obdobou kapitoly třetí druhé části té německé.

Naproti tomu některé pasáže výmarské ústavy v té československé nenalezneme. Jedná se například o čtvrtou kapitolu první části, kde je popisována Říšská rada, jejíž obdoba Československo nezná. I kapitolu šestou první části německé ústavy bychom hledali v československé marně. Pojednání o poštovních a telegrafních službách, stejně tak i železnici a vodních cestách v ní prostě není.

2. Všeobecná ustanovení

Zde budeme srovnávat všeobecná ustanovení a základní pojmy obou ústav, které lze nalézt v té československé v hlavě první, tedy § 1 - § 5, a v té německé pak v kapitole první části první, § 1 - § 19.

Zdrojem státní moci je lid (§ 1, odst. 1 československé ústavy, § 1 německé ústavy) a státní zřízení je republika, přičemž v československé listině se uvádí ještě navíc slovo demokratická (§ 2 čl. ústavy, § 1 něm. ústavy). Specifikace území obou republik je definováno obdobně, nicméně v československé ústavě je zakotveno jako nedílná součást „na základě dobrovolného připojení podle smlouvy mezi hlavními a přidruženými mocnostmi a Československou republikou v Saint Germain-en-Laye ze dne 10. září 1919 samosprávné území Podkarpatské Rusi, které bude vypraveno nejširší autonomií, slučitelnou s jednotností republiky Československé.“ (Zákon č. 121/1920 Sb., §3, odst. 2) Tomuto území je zde pak věnováno ještě několik dalších odstavců zákona. Německá ústava pouze oznamuje, že „Das Reichsgebiet besteht aus den Gebieten der deutschen Länder,“ (Weimarer Verfassung, § 2) a další území může být připojeno jen se souhlasem populace daného celku. Státní barvy jsou uvedeny v obou dokumentech (§ 5, odst. 2 čl. ústavy, § 3 něm. ústavy), v německé je navíc popsána i vlajka, v té československé je pouze odkaz, že ji upravují další zákony. V československé je zase naproti tomu uvedeno hlavní město republiky, a to Praha, a celkem podstatný § 4, který specifikuje československé státní občanství, podmínky nabývání a neslučitelnost s jiným občanstvím cizího státu.

V rámci všeobecných ustanovení je výmarská ústava rozsáhlejší, neboť zde nalzáme další definice, které československá ústava nezná. V § 4 je zaručena implementace mezinárodního práva do práva německého, a to na stejné pozici. „Die Staatsgewalt wird in Reichsangelegenheiten durch die Organe des Reichs auf Grund der Reichsverfassung, in Landesangelegenheiten durch die Organe der Länder auf Grund der Landesverfassungen ausgeübt.“ (Weimarer Verfassung, § 5) Jinými slovy říše má svou ústavu a každá říšská země pak vytváří příslušnou státní ústavu. Německá ústava v § 6 - § 11 určuje pravomoce říše z hlediska vydávání právních předpisů (zahraniční vztahy, státní příslušnost, národní obrana, občanské právo, trestní právo, zákon o vyvlastnění etc.), daňových zákonů, sociálního systému, ochrany práva a pořádku, práva a povinnosti náboženských komunit, vzdělávacího systému atd. Článek 15 pak řeší spory mezi říšským právem a právem jednotlivých států republiky.

3. Moc zákonodárná

Tato část se bude zabývat československým Národním shromážděním, tedy § 6 - § 54 a zároveň německým Říšským sněmem, tedy § 20 - § 40.

„Moc zákonodárnou vykonává pro celé území **Československé republiky** Národní shromáždění, skládající se ze dvou sněmoven: sněmovny poslanecké a senátu.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 6) Zákonodárná moc zemských sněmů tímto zákonem skončila a zákony vydané Národním shromážděním platí pro celé Československo[2]. **Poslanecká sněmovna** se skládá z 300 zástupců volených všeobecným, rovným, přímým a tajným hlasováním. Československá ústava určuje den voleb na neděli (§ 8). Právo volit má každý občan republiky, starší 21 let včetně a právo volen má každý občan, kterému je alespoň 30 let. Volební období je na 6 let. **Senát** má 150 členů, přičemž volby jsou definovány shodně jako u Poslanecké sněmovny, včetně dne konání voleb, tedy v neděli. Právo volit má každý občan starší 26 let včetně a právo volen má každý občan, kterému je alespoň 45 let. Volební období je stanoveno na 8 let. „Nikdo nesmí býti zároveň členem obou sněmoven.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 18)

Zaměstnanci státních služeb, veřejní zaměstnanci a vysokoškolští profesori, stanou-li se členy Národního shromáždění, mají nárok na dovolenou ve svém zaměstnání (§ 20, odst. 1 a 2). Župané ani okresní náčelníci nemohou být členy Národního shromáždění (§ 20, odst. 5), stejně tak ani členové ústavního soudu, přísedící soudu volebního, členové župních zastupitelstev (§ 20, odst. 6). Zásadní ustanovení nalezneme v § 22, odst. 1, kde je určeno, že „členové Národního shromáždění vykonávají svůj mandát osobně; nesmějí od nikoho přijímati příkazů.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 22, odst. 1) Všichni členové Národního shromáždění politickou mají imunitu (§ 23 - § 25). Zasedání sněmovny svolává prezident republiky, a to ke dvěma řádným jednáním, které začínají v březnu (jarní) a v říjnu (podzimní) (§ 28, odst. 1), přičemž může svolat i jednání mimořádná, a to vždy na žádost členů sněmovny (§ 28, odst. 2). „Zasedání obou sněmoven se začíná a končí vždy zároveň.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 29) Prezident republiky pak má právo rozpouštět sněmovny[3], čímž je myšlena jak Poslanecká sněmovna, tak i Senát. Usnášeníschopnost obou komor je nastavena na přítomnosti alespoň třetiny všech členů, pro přijetí usnesení je pak zapotřebí nadpoloviční většiny přítomných. K vydání ústavního zákona je pak zapotřebí třípětinová většina všech členů v každé komoře. „Usnesení poslanecké sněmovny na obžalobu presidenta republiky, předsedy vlády a členů vlády může se státi toliko většinou dvou třetin za přítomnosti dvou třetin poslanců.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 34, odst. 1) Společná schůze obou komor je svolávána předsedou vlády, řídí jí předseda poslanecké sněmovny a řídí se jednacím řádem poslanecké sněmovny. Ministři mají právo účasti v obou komorách a ve všech výborech. Návrhy zákonů mohou pocházet z vlády anebo z kterékoliv sněmovny. Ke každému zákonu je třeba usnesení obou komor Národního shromáždění, vyjma případů, kdy Poslanecká sněmovna přehlasovává zamítavé stanovisko Senátu nadpoloviční většinou všech svých členů, resp. třípětinovou většinou všech svých členů (§ 44). „Zamítlo-li Národní shromáždění vládní návrh zákona, může se vláda usnésti, aby hlasováním lidu bylo rozhodnuto, má-li se zamítnutý vládní návrh státi zákonem. Usnesení vlády musí býti jednomyslné.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 46, odst. 1) Prezident má právo veta (§ 47), které ovšem může Národní shromáždění přehlasovat (§ 48). Zákony signují prezident republiky, předseda vlády a ministr, který je pověřený výkonem daného zákona. Existuje institut interpelací předsedy a členů vlády.

„Der **Reichstag** besteht aus den Abgeordneten des deutschen Volkes.“[4] (Weimarer Verfassung, § 20) Podléhají pouze svému svědomí, nejsou vázáni příkazy (§ 21), tedy naprostá shoda s československou ústavou. Členové parlamentu jsou voleni v obecných, rovných, přímých a tajných volbách (§ 22). Jedná se o naprosto stejné ustanovení jako v československé ústavě. Volit mohou osoby starší 20 let, pro československo je věk o jeden rok vyšší, volby se konají v neděli nebo státní svátek, naše ústava z roku 1920 znala jen volební den neděli. Říšský sněm je volen na čtyřleté funkční období, na rozdíl 6 a 8 let pro Národní shromáždění. Říšský sněm se schází pravidelně každý

rok první středu v listopadu (§ 24). Prezident Říšského sněmu svolává jednání na žádost Prezidenta republiky anebo na žádost alespoň třetiny členů sněmu. Říšský prezident má právo rozpustit Říšský sněm (shoda s československou ústavou), ale pouze jednou ze stejného důvodu (československá ústava tento fakt nezná) (§ 25). Prezident Říšského sněmu, stejně tak i viceprezident, je volen Říšským sněmem (§ 26). Zasedání sněmu jsou veřejná, pokud i vyloučení veřejnosti nepožádalo padesát členů a nedosáhlo dvoutřetinové většiny při hlasování (§ 29). Říšský sněm rozhoduje prostou většinou, vyjma případů uvedených v ústavě (§ 32). Říšský kancléř, ministři a jejich komisaři mají právo účasti na zasedání Říšského sněmu a jeho výborů (§ 33), tedy shoda s československou ústavou, nadto jednotlivé státy říše mohou vysílat své zástupce na tato jednání, které zde budou interpretovat. Říšský sněm může zřizovat vyšetřovací výbory. V ústavě je konkrétně uveden stálý výbor pro zahraniční věci a výbor na ochranu práv parlamentu (§ 35), což československá ústava nezná. Členové Říšského sněmu stejně jako zemských sněmů mají imunitu (§ 36 - § 38), tedy jistá analogie s československou ústavou, vyjma zemských sněmů. „Beamte und Angehörige der Wehrmacht bedürfen zur Ausübung ihres Amtes als Mitglieder des Reichstags oder eines Landtags keines Urlaubs. Bewerben sie sich um einen Sitz in diesen Körperschaften, so ist ihnen der zur Vorbereitung ihrer Wahl erforderliche Urlaub zu gewähren.“ (Weimarer Verfassung, § 39) Tedy obdoba dovolené u členů Národního shromáždění, zde z řad úředníků a vojáků. Členové Říšského sněmu mají nárok na bezplatnou dopravu na německých železnicích (§ 40), což naše ústava neznala. Členové sněmu mohou předkládat návrhy zákonů (§ 68). Německá ústava může být změněna na základě přijetí zákona, a to za předpokladu dvou třetin přítomných členů, z nichž je zapotřebí minimálně dvou třetinový souhlas k usnesení (§ 76), tedy není zde shoda s československou ústavou.

Je s podivem, že německá ústava nedefinuje celkový počet zákonodárců Říšského sněmu, stejně tak jako věkovou hranici pasivního volebního práva. Neexistují zde ani omezení, kdo může být členem a kdo nesmí být členem Říšského sněmu, nenalezneme zde ani kdo signuje nově schválené zákony či zdali existují interpelace kancléře a ministrů (je zde pouze zmínka, že se mohou účastnit zasedání sněmu, nicméně pojem interpelace ústava nezná).

4. Moc výkonná

V obou komparovaných ústavách je pod mocí výkonnou zařazen institut prezidenta republiky a vlády dané země. V československé ústavě se jedná o § 55 - § 93, v německé pak § 41 - § 59.

4.1 Prezident

„Prezident republiky jest volen Národním shromážděním (§ 38).“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 56, odst. 1) Volen může být pouze občan Československa, který splňuje předpoklady pasivního volebního práva do Poslanecké sněmovny a dosáhl alespoň 35 let (§ 56, odst. 2). Pro platnost volby nového prezidenta je zapotřebí nadpoloviční většina obou komor Národního shromáždění a třipětinová většina přítomných (§ 57, odst. 1). Pokud se nepovede dvoukolová volba, je počet kandidátů zúžen na ty, kteří měli nejvíce hlasů, pokud ani tak není nikdo zvolen, rozhoduje los (§ 57, odst. 2). Prezident byl volen na 7 let (§ 58, odst. 2). „Nikdo nemůže býti více než dvakrát po sobě zvolen. Kdo byl presidentem po dvě po sobě jdoucí volební období, nemůže opět zvolen býti, dokud od skončení posledního období neuplyne sedm let; ustanovení toto nevztahuje se na prvního prezidenta Československé republiky.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 58, odst. 4) Není-li prezident republiky schopen vykonávat svou činnost, přechází jeho pravomoc na vládu (§ 60), a je-li prezident neschopen déle než 6 měsíců vykonávat svůj úřad, a usnese-li se na tom vláda za přítomnosti tří čtvrtin svých členů, tak Národní shromáždění zvolí náměstka prezidenta republiky, který vykonává úřad do doby, než prezident je již sám schopen funkci vykonávat (§ 61, odst. 1). Stejný postup volby prezidenta platí i pro volbu jeho náměstka (§ 62). Prezident nesmí být členem Národního

shromáždění, stejně tak ani jeho náměstek (§ 63, odst. 1). Prezidentovi republiky náleží tyto kompetence (§ 64, odst. 1): zastupovat stát navenek, sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy, smlouvy obchodní, změny území (v souladu s Národním shromážděním formou ústavního zákona), pověřovat vyslance, vyhlášovat válečný stav a mír, svolávat, odročovat a rozpouštět Národní shromáždění, právo veta, podepisovat zákony Národního shromáždění, sněmu Podkarpatské Rusi a opatření výboru, podávat zprávu o stavu republiky, jmenovat a propouštět ministry, stanovovat jejich počet, jmenovat vysokoškolské profesory, soudce, státní úředníky a důstojníky, udělovat dary a penze, velet jako vrchní velitel armádě a udělovat milost podle § 103. Nicméně veškerá moc výkonná patří vládě, vyjma pravomocí striktně vyjmenovaných v ústavě, které jsou svěřeny prezidentovi republiky (§ 64, odst. 2). Prezident není odpovědný za výkon svého úřadu (§ 66). „Trestně může být stíhán jen pro velezradu a to před senátem na obžalobu sněmovny poslanecké (§ 34). Trestem může být jen ztráta úřadu presidentského a způsobilosti tohoto úřadu později znovu nabýti.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 67, odst. 1) Jakýkoliv výkonný úkon prezidenta musí být kontrassegnován odpovědným členem vlády, jinak je neplatný (§ 68). Prezident republiky má právo přítomnosti na jednání vlády, dokonce i předsedat jednání vlády a vyžádat si od členů vlády písemné zprávy o věcech, které spadají do jejich gescí (§ 82).

Německým prezidentem může být zvolen německý občan, který dosáhla 35 let (§ 41), tedy naprostá shoda s československou ústavou. Prezident Československa i Německa skládá slib. Mandát prezidenta republiky je sedmiletý (stejně jako v Československu) a může být zvolen znovu (§ 43), tedy i vícekrát než dvakrát za sebou, což je rozdíl oproti ustanovení v československé ústavě z roku 1920. „Der Reichspräsident kann ohne Zustimmung des Reichstags nicht strafrechtlich verfolgt werden.“ [5] (Weimarer Verfassung, § 43) Prezident republiky nemůže být zároveň členem Říšského sněmu (§ 44), tedy shoda s československou ústavou. Kompetence prezidenta jsou (§ 45 - § 49): sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy, smlouvy obchodní, pověřovat vyslance, vyhlášovat válečný stav a mír, jmenovat a odvolávat státní úředníky a důstojníky, velet jako vrchní velitel armádě a udělovat milost. Výčet pravomocí prezidenta německé republiky je téměř totožný s kompetencemi československého. Stejně tak i jakýkoliv výkonný úkon prezidenta musí být kontrassegnován říšským kancléřem anebo příslušným ministrem (§ 50). V případě prezidentovy neschopnosti zastávat svůj úřad, přebírá jeho kompetence říšský kancléř, v případě delší absence je tato situace řešena speciálním zákonem (§ 51). Zde je patrný rozdíl s československou ústavou, neboť zde přechází pravomoce na vládu jako celek a při delší neschopnosti prezidenta je zvolen náměstek, což německá ústava nezná.

4.2 Vláda

Pro Československo platilo, že „Předsedu a členy vlády (ministry) jmenuje a propouští prezident republiky.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 70, odst. 1) Vláda si ze svého středu volí náměstka předsedy vlády, který jej zastupuje. V případě, že ani on není schopen zastupovat, tak přichází na řadu nejstarší člen vlády (§ 71). Prezident republiky určuje jednotlivé resorty příslušným členům vlády (§ 72). Žádný člen vlády nesmí být členem představenstva ani dozorčí rady, ani zástupcem akciové společnosti anebo společnosti s ručením omezeným, pokud tyto společnosti vytvářejí zisk (§ 74). Vláda se zodpovídá poslanecké sněmovně, a ta jí může vyslovit nedůvěru, a to za přítomnosti nadpoloviční většiny poslanců, při jmenovitém hlasování za nadpolovičního souhlasu sněmovny (§ 75). Nemá-li vláda důvěru, je na prezidentovi republiky koho pověřit další vedením vládní agendy (§ 78, odst. 1). „Poruší-li předseda nebo členové vlády úmyslně nebo z hrubé nedbalosti v oboru své úřední působnosti ústavní nebo jiné zákony, jsou trestně odpovědní.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 79, odst. 1) Vláda je usnášeníschopná za předpokladu nadpoloviční většiny přítomných vyjma předsedy a jeho náměstka (§ 80). Vláda rozhoduje zejména o (§ 81): vládních předlohách pro Národní shromáždění, vládních nařízeních, věcech politické povahy, jmenování soudců, státních úředníků a

důstojníků, návrzích na jmenování funkcionářů, které jmenuje prezident. Každé vládní nařízení signuje předseda vlády, příp. náměstek, dále pak ministr pověřený provedením, nejméně však polovina ministrů (§ 84).

Německá vláda se skládá z kancléře a ministrů (§ 52). Říšský kancléř je jmenován prezidentem republiky, a na návrh kancléře jmenuje prezident republiky i ministry vlády (§ 53). Naproti tomu podle československé ústavy tato pravomoc je čistě na prezidentovi republiky, takže žádný návrh předsedy vlády nepotřebuje. I Říšská vláda potřebuje důvěru Říšského sněmu, v opačném případě musí vláda jako celek rezignovat (§ 54), tedy shoda s Československem. Říšské vládě předsedá kancléř (§ 55) a neexistuje zde institut umožňující prezidentovi republiky předsedat vládě, tak jak je tomu v Československu. „Der Reichskanzler bestimmt die Richtlinien der Politik und trägt dafür gegenüber dem Reichstag die Verantwortung. Innerhalb dieser Richtlinien leitet jeder Reichsminister den ihm anvertrauten Geschäftszweig selbständig und unter eigener Verantwortung gegenüber dem Reichstag.“ (Weimarer Verfassung, § 56) Tedy odpovědnost vůči Říšskému sněmu a jednotlivých ministrů je obdobná jako v československé ústavě. Vláda přijímá rozhodnutí většinou hlasů, při rovnosti je rozhodující hlas předsedy (§ 58), což je odlišné v porovnání s československou ústavou. Německá ústava již dále neřeší situaci, kdy vláda nemá důvěru a nezabývá se ani otázkou střetu zájmů, tedy účast členů vlády v představenstvech a dozorčích radách. Vláda předkládá Říšskému sněmu návrhy zákonů (§ 68). Zákony navržené vládou vyžadují schválení Říšskou radou, pokud se oba tyto orgány nemohou shodnout, je předložen návrh s oběma názory, tedy jak vlády, tak i rady (§ 69).

4.3 Ministerstva a nižší správní úřady

Československá ústava v rámci moci výkonné popisuje i další instituty, a to na § 85 - § 93. „Nikdo nemůže být zároveň voleným členem úřadu nižšího a úřadu, který je úřadu nižšímu nadřazen nebo vykonává nad ním moc dohlédací.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 87, odst. 1) Mohou ovšem existovat i zákonem stanovené výjimky (§ 87, odst. 2). Nižší úřady správní jsou řešeny speciálním zákonem (§ 89).

4.4 Říšská rada

Německá ústava zase obsahuje institut, jehož obdoba v té československé neexistuje, a jedná se o Říšskou radu, § 60 - § 67. Říšská rada je tvořena zástupci jednotlivých spolkových zemí (§ 60). Každý stát zde má alespoň jeden hlas, v případě větších států připadá jeden hlas na každých 700.000 obyvatel, přičemž žádný stát nemůže mít více než dvě pětiny všech hlasů (§ 61). Dokud nebude Deutschösterreich připojeno k Německu, má pouze hlas poradní (§ 61). Počet hlasů se stanovuje po každém sčítání lidu (§ 61). Říšská rada vytváří výbory, přičemž početní zastoupení v těchto orgánech je jedna země jeden hlas (§ 62). V Říšské radě jsou státy zastoupeny členy svých vlád (§ 63). Říšská rada musí zasednout na žádost říšské vlády, resp. jedné třetiny členů (§ 64). Pokud Říšská rada předkládá návrh zákona, se kterým nevydala souhlas Říšská vláda, musí to být detailně vysvětleno Říšskému sněmu, který poté sám rozhodne (§ 69). Říšská rada může vznést námitky k zákonu, který byl schválen Říšským sněmem. V tomto případě se zákon předkládá podruhé ke schválení sněmovně. Pokud se Říšský sněm a Říšská rada nejsou schopny domluvit, může Říšský prezident vyhlásit veřejné hlasování, v opačném případě se považuje zákon za neschválený (§ 74).

4.5 Říšská správa

Německá ústava obsahuje definici Říšské správy, § 78 - § 101, kde detailně specifikuje, co je v

pravomoci Říše. Tento výčet československá ústava nezná, neboť není rozdělena na jednotlivé země s danými pravomocemi jako Německo. V daném seznamu pak nalezneme tyto pravomoci, které výhradně spravuje říše: zahraniční vztahy (§ 78), obrana (§ 79), koloniální záležitosti (§ 80), cla a spotřební daně (§ 83), pošta a telegrafní služby (§ 88), železniční doprava (§ 89 - § 96) a vodní cesty (§ 97 - 100).

5. Moc soudní

Moc soudní je dle československé ústavy vykonávána státními soudy (§ 94, odst. 1). „Nikdo nesmí býti odňat svému zákonnému soudci.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 94, odst. 2) V civilních právních věcech přísluší věc soudům civilním, ve věcech trestních pak občanským soudům trestním, pokud není zákonem přiznána věc trestním soudům vojenským (§ 95, odst. 1) Pro celé území Československa je zřízen jediný nejvyšší soud (§ 95, odst. 2) Soudnictví je striktně odděleno od správy (§ 96, odst. 1) Ústava odkazuje na zákon, jenž stanoví podmínky nutné k dosažení úřadu soudce (§ 97, odst. 1). „Veškerí soudcové vykonávají svůj úřad neodvisle, jsou vázáni jen zákonem.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 98, odst. 1) Soudci jsou na svá místa ustavováni trvale, přičemž mohou být proti své vůli přeloženi, sesazeni nebo dáni do výslužby, a to pouze v případech, kdy dochází k nové organizační změně soudů dané zákonem, případně na základě právoplatného nálezu (výslužba při dosažení zákonem daného věku), podrobnosti stanovuje speciální zákon (§ 99, odst. 1). Soudci nesmějí zastávat jiné placené funkce, pokud zákon nestanoví výjimky (§ 100). Soudní líčení jsou ústní a veřejná, rozsudky trestních věcí se vyhláší vždy veřejně, v řízení před trestními soudy platí zásada obžalovací (§ 101). „Presidentu republiky přísluší právo udílet amnestii, promíjet nebo zmírňovat tresty a právní následky odsouzení trestními soudy, zvláště též ztrátu volebního práva do Národního shromáždění a jiných zastupitelských sborů, jakož i - s vyloučením trestných činů soukromožalobních - nařizovati, aby soudní trestní řízení nebylo zahajováno nebo nebylo v něm pokračováno.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 103, odst. 1) Prezidentovi republiky tato práva nepřísluší, jedná-li se o obžalované či odsouzené členy vlády (§ 103, odst. 2). Zvláštní zákon stanoví způsob ručení a náhradu škody, za špatné rozhodnutí soudců, při kterém došlo k porušení zákona (§ 104).

Říšská ústava definuje soudce jako nezávislé instituty, které se řídí pouze zákony (§ 102), což je zcela ve shodě s československou ústavou. Říšští soudci jsou jmenováni na doživotí a mohou být dočasně odvoláni z funkce, přerazeni, případně dáni do výslužby obdobně jak je uvedeno v československé ústavě (§ 104). Nedobrovolný převod soudce k jinému soudu je možná taktéž na základě organizačních změn - shoda s československou ústavou. „Niemand darf seinem gesetzlichen Richter entzogen werden.“ (Weimarer Verfassung, § 105)[6], tedy stejné a velice zásadní ustanovení se vyskytuje v obou porovnávaných ústavách. Vojenská soudní moc je zrušena, vyjma období válek a válečných lodí (§ 106). Zde se nachází rozdíl mezi oběma dokumenty, neboť československá ústava zná vojenské soudnictví, a nadto mu dává v období války vyšší pravomoce - „Pravomoc soudů vojenských může býti rozšířena na obyvatelstvo civilní podle zákonných ustanovení jen v době války a to jen pro činy spáchané v této době.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 95, odst. 5) V Říši a jejích státech dále existují správní soudy (§ 107), na rozdíl od Československa, kde se nevyskytují. V rámci říše existuje pak Nejvyšší soud (§ 108).

6. Práva, svobody a povinnosti

Tato kapitola se zmiňuje o dalších náležitostech, které jsou uvedeny v obou listinách, a to jak v československé ústavě § 106 - § 134, tak i v německé ústavě § 109 - § 165.

6.1 Rovnost

Všichni občané Československa i Německa jsou si navzájem rovni. „Všichni obyvatelé republiky Československé požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 106, odst. 2) „Alle Deutschen sind vor dem Gesetze gleich. Männer und Frauen haben grundsätzlich dieselben staatsbürgerlichen Rechte und Pflichten.“ (Weimarer Verfassung, § 109)[7] Obě ústavy uvádějí, že udělování titulů je pouze na základě označení úřadu či povolání, vyjma akademických hodností, německá ústava dokonce ještě striktně uvádí, že šlechtické tituly se neudělují (§ 109). V rámci Říše pak každý Němec v každé říšské zemi má stejná práva a povinnosti jako občan dané země (§ 110). Toto ustanovení v československé ústavě nenalezneme.

6.2 Svoboda osobní, majetková a domovní

Odnětí svobody je v československé ústavě dovoleno jen pomocí zákona (§ 107, odst. 2). Stejně ustanovení je i v německé ústavě (§ 114). Každý občan se může usazovat na jakémkoliv území v daném státě a nabývat tam nemovitostí (československá ústava § 108, odst. 1, německá ústava § 111). Každý má právo na soukromé vlastnictví, a to lze omezit jen na základě zákona (§ 109, odst. 1). Německá ústava tento fakt definuje pomocí ustanovení „Die Wohnung jedes Deutschen ist für ihn eine Freistätte und unverletzlich.“ (Weimarer Verfassung, § 115)[8], což lze nalézt i v československé ústavě, a to v § 112, kde je definován domovní právo jako neporušitelné. Československá ústava se zabývá i vyvlastněním, což v německé ústavě nenalezneme. „Vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 109, odst. 2). Každý občan obou států pak má právo na vystěhování, přičemž tento akt může být omezen pouze zákonem (československá ústava § 110, německá ústava § 112).

6.3 Svoboda tisku, shromažďování a mínění

„Svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 113, odst. 1) Všichni Němci mají právo pokojně se shromažďovat (§ 123). Stejně tak i v obou zemích přísluší petiční právo každému občanu (československá ústava § 115, německá ústava § 126). Zaručeno je i listovní tajemství (čsl. § 116, odst. 1, něm. § 117). „Každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem a pod.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 117, odst. 1) Obdobné ustanovení nalezneme i ve výmarské ústavě, a to v § 118. Další ze zaručených svobod obou ústav je svoboda svědomí a vyznání (§ 121, § 135). „Manželství, rodina a mateřství jsou pod zvláštní ochranou zákonů.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 126) odpovídá „Die Ehe steht als Grundlage des Familienlebens und der Erhaltung und Vermehrung der Nation unter dem besonderen Schutz der Verfassung.“ (Weimarer Verfassung, § 119)[9] Branná povinnost je dána pro všechny obyvatele obou států a řídí se zvláštním právním předpisem (§ 127, § 133).

6.4 Ochrana menšin

„Všichni státní občané republiky Československé jsou si před zákonem plně rovni a požívají stejných práv občanských a politických nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství.“ (Zákon č. 121/1920 Sb.: § 128, odst. 1) Německá ústava již neobsahuje samostatnou část, která se týká těchto menšin. Jedinou definici nalézáme pouze u rovnosti, tedy § 109, viz kapitola 6.1. Další paragrafy československé ústavy až do § 134 se věnují opatřením týkajících se menšin a hlavně i nedovoleného násilného odnárodňování.

6.5 Ostatní ustanovení

Naproti tomu výmarská ústava zde nekončí a v dalších čtyřiceti paragrafech rozebírá další problematiku, která již v československé ústavě není zmíněna. Nalezneme zde práva nemanželských dětí (§ 121), ochranu mládeže proti vykořisťování (§ 122), jmenování a výkon funkce úředníků (§ 129 - § 131), náboženské svobody, práva a neexistence státní církve (§ 136 - §141), vzdělávání a školní docházka (§ 142 - § 150), hospodářský život (§ 151 - § 165).

Výmarská ústava na rozdíl od té československé ještě obsahuje několik přechodných a závěrečných ustanovení. Konkrétně se jedná o § 166 - §181.

Závěr

Porovnávali jsme dva základní dokumenty dvou států. Vycházeli jsme z výmarské ústavy Německé republiky a Československé ústavy z roku 1920 jako dvou primárních zdrojů. Komparací jsme zjistili, že oba dokumenty mají spoustu společných prvků, nicméně při pohledu detailnějším již nacházíme jisté odlišnosti. Německá ústava je na jednu stranu rozsáhlejší, na druhou je však složitější a komplikovanější.

Mgr. Michal Pobucký, DiS.

Seznam použité literatury

Die Verfassung des Deutschen Reichs (Weimarer Verfassung) vom 11. August 1919 (RGBl. S. 1381) mit späteren Änderungen. Dostupné z: <http://www.zum.de/psm/weimar/weimar_vv.php>
Zákon č. 121/1920 Sb., Ústavní listina Československé republiky.

[1] Dnes se používá výraz moc soudní.

[2] Pokud zákon nestanoví jinak, viz § 7, odst. 2.

[3] Vyjma období šesti měsíců před koncem prezidentského mandátu.

[4] Říšský sněm se skládá ze zástupců německého lidu.

[5] Říšský prezident nemůže být trestně stíhán bez souhlasu Říšského sněmu.

[6] Nikdo nesmí být zbaven svého soudece.

[7] Všichni němci jsou si rovni. Muži a ženy mají stejná občanská práva a povinnosti.

[8] Domov každého němce je nedotknutelný a je jeho útočištěm.

[9] Manželství je základ rodinného života a požívá zvláštní ochranu ústavy.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz.

Další články:

- [DEAL MONITOR](#)
- [Tři dekády v advokacii a otevřený pohled na to, co profesi i justici nejvíc škodí](#)

- [DEAL MONITOR](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Ombudsman na Maltě - základní parametry a role. A v čem bychom se mohli poučit i my v Česku?](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo](#)
- [DEAL MONITOR](#)